

KÜRESELİN SONU MU?

Doç. Dr. Adem SAĞIR
Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Kitabın Adı: Can Çekişen Küresel Güç
Yazar: Jean Baudrillard
Çeviren : Oğuz Adanır
Yayınevi : Doğu Batı Yayınları, 2017.

“Gökyüzünde çıkan bir yangınla dünyanın sonu geldiği takdirde kim böylesine devasa bir felaketin kurbanı olmayı istemez ki?”
Jean Baudrillard

Küreselleşmenin dünyayı içerisine soktuğu krizin entelektüel tartışmaları oldukça eskiye ait olmakla birlikte Baudrillard’ın **“Can Çekişen Güç”** isimli çalışması hatırlatılmaya değer duruyor. Kitabın sayfa sayısı az olmakla birlikte içeriğinin oldukça yoğun olduğu görülür. Kitabın içindekiler **“küresel karışıklık oyunu ya da can çekişen küresel güç”**, **“hakimiyetten hegemonyaya”** ve **“diyalog şansı tanımayanlar”** şeklinde üç alt kategoride verilmiştir.

Baudrillard’ın vurgulara başladığı temel bağlam **“Janus”** metaforu üzerindedir: *“Keltler bize Janus’u, yani bizi evet/hayır, siyah/beyaz, neşe/hüzün gibi yalın karışıklıklarla karşı karşıya bırakan üç başlı bir büst bıraktılar”* (s.11). Dünyanın gittikçe iki kutba itildiği tartışma götürmez bir gerçek. İki kutuplu dünyada temelde ekonomik gücün alt bağlamında ise kültürel olanın biz/onlar ayrımına tabi tutulduğu bir küresel mekân tanımlaması söz konusudur. Dolayısıyla Baudrillard’ın başladığı yer, tam olarak dünyanın bugünkü halini betimleyen birincil noktadır.

Baudrillard’ın biz/onlar ayrımı üzerinden tartışmaya açtığı ya da tespitlerini sıraladığı bağlam terörizmin okuma biçimidir. Dünyayı ikiye bölen gücün 11 Eylül 2001 terör eyleminden sonra üretilen söylemin kendisi olduğuna dikkat çeken Baudrillard, küreselin merkezinde olan Amerika’nın dünyayı biz/onlara bölen söylemin de itici gücü olduğunu ifade etmektedir. Baudrillard

çalışmasının bir yerinde *“terörizmin yalnızca maddi baskılara değil, dünyanın geri kalanına karşı bir meydan okuma biçimine benzeyen küresel bir güce karşılık verme biçimi olduğundan”* söz etmektedir. Baudrillard burada oldukça vurucu bir dil kullanır: *“öyleyse bu, kibir, gurur ve ölüm üstüne oturan simgesel bir meydan okumadır (s.15).”* Bu bölünmelerin ve meydan okumaların sonrasında dünyanın içine girdiği paradoks, sistemin merkezinde yer alan eleştiren düşüncenin yokoluşunda kendine yer bulmaktadır. Çünkü güç *“nihai bir biçime sahip olayım derken kendi kendini mahvetmekte ve hakikati yâdsıma işinin yerini muazzam bir yas tutma süreci almaktadır (s.21).”*

Baudrillard’ın Batı ve onun can çekişen damarları üzerinden yaptığı betimlemeler oldukça sertleşir. Çalışmanın devamında bir önceki *“yas tutma”* sürecini Bory Groys ile birlikte ikili potlaç varsayımdan destekle açıklar. *“Yani ölüm üstüne oturan terörist potlaca karşı Batı’ya özgü beşpara etmezlik”* der Baudrillard, *“kendini aşağılama, yerin dibine geçirme potlacından”* söz edilebileceğine değinmektedir. Ancak Baudrillard şunu sormakta ısrarcıdır:

“Batı’nın tüm değerlerini bilinçli bir şekilde kurban etmesi, Ötekinin (İslamiyet ve dünyanın geri kalanının) gözü önünde *“kayıplık yaparak”* bunu kitlesel bir caydırma silahı olarak kullanması teröristlerin meydan okumasına karşı sözcüğün gerçek anlamda simgesel bir yanıt olarak nitelendirilebilir mi?” (s.25).

Baudrillard’ın *“post-truth”* dünyada gösterinin toplulukları getirdiği noktaya da açıklık getirir: *“Her yerde gösteriden medet uman o gösteri tarafından yok edilecektir (s.27).”* Gösterinin herşeyi tüketim nesnesi haline getirdiği küresel dünya, aynı zamanda gerçeğin *“simülasyon”* içerisinde gömülmesidir. Batı’nın kendini kurban ettiği bu realitede Baudrillard, W. Benjamin’in sözünü ettiği şeyi hatırlatır: *“Şu insanlığın günümüzde boyun eğdiği olabilecek en kötü yabancı en kötü yabancılaşma biçimini, estetik ve devasa bir gösteri düzeyine ulaşan bir haz biçimine dönüştürmesi adlı boyutu da eklemek gerekir (s.31).”* Gerçi Baudrillard dünyanın içerisinde girdiği durumu sadece Batı’yla ilişkilendirmez. *“Herkes kendi değerlerinin yitiminden sorumlu tuttuğu diğerlerinden oç almaya çalışıyor”* (s.33) diyerek topu bütün topluluklara atıyor.

Baudrillard'ın Batı üzerinden yürüttüğü özeleştiriler, küresel şiddet sarmalının biz/öteki paradoksunu da açıklar. Batı'nın gözünden dünyaya seslenen Baudrillard radikal bir eleştiriyle söylemini temellendirir: *“Onlara sahip olduğumuz terörist özellikler taşıyan düş gücümüzü, teröre yatkınlığımızı, korku karşısında büyülenme özelliğimizi, felaket düşüncesinin yol açtığı tedirgin olma arzusu yaratma ve bu saplantıyı çektiğimiz tüm söylevlerde güncelleştirme biçimimizi sunduk (s.39).”*

Chris Cleave'nin bunu *“fantasy terorism (hayal ürünü terörizm)”* olarak adlandırıldığına dikkat çeken Baudrillard, *“aslında bütün bunlar kendi kendimizi korkutarak terörizmi bizzat ürettiğimiz anlamına geldiğinden” (s.39)* söz etmiştir. Baudrillard'ın bu korkuyu besleyen kaynakları betimlerken *“teröre gerçekten esin kaynağı olan bir şey varsa o da kurbanların ölümünden çok bizzat teröristlerin gönüllü ölümüdür”* şeklinde bir ifade kullanır (s.41). Terör eylemlerini besleyen en temel gücün de burası olduğu görülür. Baudrillard'ın Biz'in yani Batı'nın anlayamadığı noktayı *“insanların (yalnızca bireysel değil kolektif düzeyde de) ölümden korkmaması kolektif bir korku hissedilmesine yol açıyor, çünkü bizim aklımız böyle bir şeyi almıyor (s.42)”* biçiminde açıklıyor.

Baudrillard, kitabın birçok kısmında Beck'in Risk Toplumu kavramsallaştırmasına alternatif okumalar sunar. *“Uluslararası terörizmin öngörülemeyen türden doğal bir felakete benzediğini mi yoksa Tsunaminin terörist bir eylemin eşdeğeri olduğunu mu söylemek gerekiyor”* sorusunu soran Baudrillard, *“kuş gribi, deli dana, atipik zatürre, New York'taki arıza, aşırı sıcaklar gibi çok sayıda gibi çok sayıda anormal olayla çok sayıda “terörist” olaya tanık olduk” (s.43)* betimlemesini yapıyor. Baudrillard, doğa insan mücadelesinde insanın kaybettiği bir savaşın sonucunu çıkarır: *“Dünyayı yok ederek arındırmayı düşünecek kadar fanatik teröristler hiç korkmasınlar, bu konuda tanrılar onlardan önce davrandılar ve bu girişimin başarılı olma şansı daha yüksek” (s.44).*

Journal of Social Sciences and Humanities:

Bir önceki bölümlerde gösterinin yıktığı bir dünyanın kodlarını risklerin sarmaladığı korkular evrenine eklemleyen Baudrillard şu ifadeleri kullanır: “Evrensel elektronik etkileşim sonucunda dünyanın her yerinde ağların ve piyasaların gerçek zaman dilimi içinde birbirine bağlanması gibi olaylar da nasıl bir doğaya sahip olursa olsun birer ağ görünümüne bürünmekte daha doğrusu simgesel bir hiperuzamda birbirlerini izlemektedirler. Saldırıları, felaketler kazalar, salgın hastalıkların hepsi küresel düzeni ve gerçekliğin bütünsel denetimini bozmaya çalışıyorlar” (s.46-47). Yeni dünyanın gizemi de burada kendisini deşifre eder:

“Hegemonyayı kumanda eden, buyuran, çekip çeviren, yöneten demektir (yoksa hâkim olan ve sömüren değil). Buradan yola çıkarak sibernetik (kubernetike sözcüğünün gerçek anlamına yani yönetme sanatına ulaşıyoruz. Egemenlikten farklı bir hegemonya, küresel bir güçten söz edebiliyorsak bunun nedeni ikili, kişisel, gerçek bir egemenlik biçimine değil ağlara, bütünsel hesap kitap ve değiş tokuş biçimine benzemesidir (s.49).”

Baudrillard’ın can çekişen Batı metaforuna eklediği biçimleri çeşitlemeye devam eder: “Bütün bu Batı kökenli maskaralık gerçekten de gerçekliğin göstergeleri aracılığı ile yok edilmesi üstüne oturuyor. Bir kültürün türettiği kendi kendini yok etme terimini daha somut bir örnekle açıklamak gerekirse bir arabayı yiyip yutmak onu parçalayıp yedek parça olarak kullanmak demektir. Bir kültürü yiyip yutmaksa bizim yaptığımız gibi onun değerlerini bir arabayı parçalarcasına parçalayıp kullanmak, dolayısıyla tüm sistemi kullanılamaz hale getirmek demektir (s.51).” Batı’nın yeni stratejisinin “değerler, kısaca tüm değerler sistemi, kendi kendime yadsıma, farklılıkları engellemek, yadsıma ve beş paraetmezlik gibi hızla yaygınlaşan bir slogan üstüne oturduğundan”(s.63) söz eden Baudrillard, “dünyanın giderek küresel bir görünüm kazandıkça ayrımcılığın da giderek vahşi bir görünüm sergilediğini (s.64)” de tespitine eklemektedir. Doğu’ndan Batı’ya doğru baskılar artıkça can çekişen dünya metaforunu güçlendiriyor. Baudrillard, “başka bir deyişle doğuştan Avrupalı olan bizler de sözcüğün gerçek anlamında modern miyiz ve hiper-modern bir evrende mi yaşıyoruz? (s.66)” sorusunu bir çıkarım olarak sunuyor. Hiper-modern nasıl bir topluluğu tanımlar: “Bundan böyle başına neler geleceğini tahmin bile edemeyecek durumdaki işe yaramaz insanın ortadan kaybolmadan önce yaşayacağı son evre budur (s.70).” Baudrillard, bunun ekonomik ya da

Journal of Social Sciences and Humanities:

politik anlamda bir devrimden çok antropolojik ve metafizik özellikler taşıyan bir devrim olduğundan söz eder. *“Devrimlerin en sonuncusu budur, bundan başka devrim olmayacaktır. Öyleyse bunu bir tür Tarihin sonu olarak nitelendirebiliriz. Ancak bu son kesinlikle diyalektik bir aşım-ötesine-geçmenin sonucunda değil tam tersine insan yoksun bir dünyanın başlangıcına benzemektedir (s.70)”*.

Arkaik dönemlere yeniden dönen bir dünyanın dışavurumu tam olarak Baudrillard’ın betimlemesini yaptığı sürece karşılık gelir. Arkaik dönemlere geri dönüş, insanların katılıklara yeniden sarılışının ifadesidir. Tehlikeyi sezip tedirgin olan bireyler, korunmak için duvarlara sarılıyorlar. Avrupa’nın mültecilerden korunmak için ördüğü duvarlar tam olarak bu durumu yansıtmaktadır. Bıçağa ya da arabalara saldıran öznenin ruh hali de benzer katılıklara geri dönüşün bir ifadesidir. O da saldırmak için harekete geçiyor. Dolayısıyla korkuların ortadan böldüğü dünya artık iki kutupludur: Oradakiler ve buradakiler. Orada olmak duvarın dışında olmayı, buradalık ise yakınlığı temsil etmektedir. Neden arkaik zamanlar? Baudrillard, *“bu dünyanın artık bize ihtiyacı yoktur. Dünyaların en güzelinin insana ihtiyacı yoktur (s.70)”* şeklinde gerekçesini açıklar ve *“yetersizliğinden utanç duyan insanın, kendisini deneysel bir varlığa dönüştürdüğünden (s.72)”* söz eder.

Baudrillard’ın hipermodern dünyada karşılaşılan bütün problemlerle ya da hipermodern dünyanın *“baş döndürücü boyutla başa çıkamadığımızdan”* (s.72) yakınmaktadır. Böyle bir dünyada nostaljinin toplulukları rahatlatan birer araca dönüştüğünü *“özlem duyma ve keyif alma gibi duygular gelişme denilen bu yıkıp yok eden düzeneğin aşım geçemeyeceği bir direniş hattı oluşturdu”(s.74)* söyleminden çıkarsamak mümkün durmaktadır. Baudrillard’ın kendi sonuna yaklaşırken dünyanın ve insanın geleceğine derin sorgulamalar yaptığını kitabın tamamına bakarak söylemek mümkündür. Son söz yine Baudrillard’ın:

“Her şeye sahip olmanın yol açtığı çaresizlik / Hiçbir şeye sahip olmamanın yol açtığı çaresizlik / Hiçbir şey olamamanın yol açtığı çaresizlik / Hiçbir şey olamamanın yol açtığı çaresizlik / Herkese benzemenin yol açtığı çaresizlik / Her kimse olamamanın yol açtığı çaresizlik (s.76).”